

ΜΑΡΚΟΣ Ο ΜΟΥΣΟΥΡΟΣ

Ποία ἀγρία τῆς μοίρας δυσμένεια.

"Ἐκλινε τὰ βλέφαρά του τὸ Γένος ἡμῶν εἰς πολιτικὸν θάνατον κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰώνα μεσοῦντα, διε τὸν δόνες εὔστομος ἕρχισαν νὰ ἀδωσι τὸ ἔαρ πνευματικῆς ζωῆς· νεφέλαι κελαῖναι ὅμηρον μετὰ χαλάζης φορτωμέναι ἐκάλυψαν ἀνατέλλουσαν νέαν τοῦ Γένους ζωὴν καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Λατίνων (τῷ 1204) πάλιν τὰ σήμαντρα πενθίμως ἤχησαν νέον ἐνταφιασμόν, ἐν τῇ ψυχῆς μας τὴν ἀνάστασιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον τὸν Ἑλληνικὸν ἔφαλλον θεόρρονες προφῆται.

"Ησαν οὗτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος οἱ ἐμπνευσμένοι καὶ μεγαλόφωνοι κήρυκες. Θ' ἀνέπλαττον τὸ Γένος μέγα. Κένταυροι Χείρωνες οὗτοι ἥθελον παιδεύσῃ αὐτὸν ἱάσονα κατακτητὴν τοῦ χρυσού μάλλου δέρατος τοῦ ἔθνικοῦ μεγαλείου, ἀλλ' ἐπῆλθε μοχθηρᾶς τύχης ἡ συμφορὰ καὶ φυγάδες ἔκεινοι ἀπόλιδες ἥλθον εἰς τὴν Δύσιν, ἐν τῇ ἀγκάλῃ αὐτῶν τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων φέροντες τάγαλματα, καὶ ἰδρυσαν εἰς αὐτὰς ἔκει ναοὺς εὑσεβεῖς λειροφάνται. Οὐχὶ δὲ εἰς ἡ δύο, ἀλλὰ θείας μεγαλειότητος ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος γῆς χορὸς παμπληθής.

Κατὰ τοὺς παλαιοτάτους Ἑλληνικοὺς χρόνους οἱ πρόδρομοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ οἱ Πρωτοέλληνες, οἱ Πίερες Θρῆκες, καταβάντες εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς γῆς ἡμῶν τῶν Μουσῶν τούτων καὶ τῶν Χαρίτων ἰδρυσαν ναοὺς καὶ τὰ λειρά τῆς Δήμητρος τελεστήρια, ἐν οἷς ὑψηλῆς θεολογίας οἱ Ἑλληνες ἐμυσοῦντο. Τὸ Ηἱέριον ὄρος τὸ Μακεδονικόν, ἡ γενέτειρα τοῦ Ὁρφέως καὶ τοῦ Λίνου, παρὰ μικρὸν ἐγκατελείφθη, εἰς Ἐλευσίνα δὲ τῆς Ἀττικῆς συνέτρεχον κατ' ἐνιαυτὸν οἱ ποθοῦντες εἰς τὰ ὑψηλῆς ἀρετῆς καὶ βαθείας φιλοσοφίας μαστήρια νὰ τελεσθῶσιν.

Οὕτω κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνους παμπληθεῖς ἐκ τῆς

ημετέρας γῆς εἰς Ἰταλίαν συνέδραμον, δπου νέοι Εῦμολποι τὰ μυστήρια εἶχον καθιδρύσῃ τῆς ἀνθρωπιστῆς παιδείας, τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἐκ τούτων δὲ καὶ ὁ ἀνήρ, σύτινος τὴν σεμνὴν γράφομεν εἰκόνα, Μᾶρχος ὁ Μουσούρος.

Ἡ Κρήτη, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πνευματικῶν δικώνων πολύαθλος ἥρωΐς, ἔγεννησεν αὐτὸν, παῖς δ' ἐκ σφοδρᾶς φιλομαθείας ἐπορεύθη εἰς Ἰταλίαν καὶ νεανίσκος εἶχε πληρώσῃ διὰ τῆς φήμης τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ τὰ σπουδαστήρια τῶν σοφῶν καὶ τὰνάκτορα τῶν φιλοκάλων ἥγεμόνων. Κατέπληττεν, δτε μάλιστα εἰς τελείαν ἤλθεν ἥλικιαν, ἢ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν γλώσσαν εὔρυμάθεια αὐτοῦ καὶ ἡ βαθύνοια περὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ὁ Μουσούρος, σωκρατικὴν τινα ἔχων μετριοφροσύνην, νομίζων ἐτι σύδεν σίδεν, διετέλει ἡμέραν καὶ νύκτα μελετῶν. Ὅποι θείας μανίας ἐλέγετο ἐμπνεόμενος, ἀλλ' ἔκεινος ἐν γαληνιαίᾳ ἥρεμίᾳ, δπως καὶ ἐν χρηστῇ σεμνότητι διῆγε τὸν βίον. Διότι, ἐνῷ δ ἥγεμὼν Ἀλβέρτος ὁ Κάρπος κτῆμα λόγου ἀξιῶν, ὃς εἰς ἥρωα τέμενος ἱερὸν, προσήγεγκε τῷ Μουσούρῳ εὐγνώμων πρὸς τὸν παιδεύσαντ' αὐτόν, ἔκεινος, τῆς εὐμαρείας καὶ τῆς νωθρότητος ἔχθρός, δὲν ἀπεδέχθη τὸ δώρημα, ἐνπὸ χρημάτων ἀδούλωτος, δ περὶ τὴν διαιταν λιτότατος, δ φιλοπονώτατος σοφός, δετις τέσσαρας μόνον τὸ ἔτος. ἡμέρας δὲν παρεῖχεν ἔχυτὸν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀλλης ἀναστροφῆς χρήσιμον εἰς τοὺς παμπληθεῖς περιστοιχίζοντας αὐτὸν ὃς τὴν μητέρα δρονιθε τὰ νεοσσία.

Ἅποι τῆς ἀγιωτάτης ἀρετῆς, τῆς εὐγνωμοσύνης, ἦτο ἐμπεφορημένος· ἔγκώμια λοιπὸν δίκαια ἄδει διὰ τὸν Ἰάνον Λάσκαριν προσάτην αὐτοῦ γενόμενον κατὰ τὴν νεαρὸν ἥλικιαν. Μετὰ στοργῆς δὲ ἀγίας λαλεῖ περὶ τῶν γονέων δ εὔσεβης καὶ ποθεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥεθύμνην, ἵνα γηροτροφήσῃ αὐτούς.

Ἄλλα μάλιστα πρὸς τὴν πατρίδα τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν χάριτας γνωρίζει. Ἡνα χάριν αὐτῆς παιδεύθη, κατέλιπε καὶ γονεῖς φιλοστόργους καὶ φιλτάτους ἐρατεινοὺς διηγήσικας καὶ ἤλθεν εἰς ξένην γῆν. Καὶ κατατρύχεται εἰς σπουδάς ἀπαύστως καὶ ταλαιπωρεῖ καὶ καταπονεῖται εἰς τοῦτο μόνον ἀφορῶν, νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα, νὰ παράσχῃ εὐκλείαν εἰς αὐτήν, καὶ ἀν μὴ δυνηθῆ τούτο, νὰ μὴ καταισχύνῃ τούλάχιστον τῶν προγόνων Ἑλλήνων τὸ γένος. Χάριν αὐτῆς δοσγ σοφῶς σύτω καὶ πολυπένως ἐργάζεται τὴν.

ζηδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, χάριν αὐτῆς εἰς οὐδὲν κέρδος ἀποβλέπων προστάτης τῆς Ἀλδίνης Ἀκαδημείας ἐγένετο, χάριν αὐτῆς παρασυρόμενος ὑπὸ ματαίων ἐλπίδων, ὡς δὲ Βησσαρίων, ἐγένετο τὸ δόγμα καθολικὸς καὶ ἐπίσκοπος Μονεμβασίας ἔχειροτονήθη, χάριν τοῦ Γένους τὴν εἰς Πλάτωνα Ὡδὴν εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν Ι' τὸν φιλόκαλον καὶ οὐδεὶς φρονα ἀφιέρωσεν, εἰς γλωσσαν γεγραμμένην θείαν πινδαρικήν, ἵν' ἀποδειχθῇ δτι η ἀρχαία Ἑλληνική, ἢν μὴ ὑπῆρχε πλέον διὰ τὸν δχλον τῶν δούλων, δὲν ἔπαισεν δμως ζώσα διὰ τὰς εὔχεντες ψυχάς.

Διότι ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ δὲ ποιητὴς δὲ χαρίεις οὐδὲν ἀλλο ἀνέστλαττεν ἢ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τὴν ἀναβίωσιν· νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα τῷ μεγάλην καὶ ἐλευθέρων διαθήσις κριτικὸς ἐπεθύμει, ηδὲ διὰ τὸν οὐδὲν γλυκύτερον ητο.

• Ανάπτυξις τῆς παιδεύσεως. Σχολεῖα. Ἄντα τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἔκει δέ, ἐν Ἰταλίᾳ, βραδύτερον δὲ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ Γερμανίᾳ παιδευόμενοι "Ἑλληνες ὑπὸ τῶν τοιούτων δμογενῶν η καὶ ἀλλοδαπῶν σοφῶν καθηγητῶν ἐγένοντο κατὰ μικρὸν ἵκανοτ τὸν ἀριθμόν, ὅστ' ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα νὰ διδάσκωσιν εἰς νέα ἀνὰ τὴν πάτριον γῆν καθιδρυόμενα παιδευτήρια. Ἐκ τούτων δέ, τῶν ὀλίγων τὸ πρῶτον, προσῆλθον πολυπληθέστεροι οἱ παιδευθέντες πρὸς διδασκαλίαν, ὅστε κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα μάλιστα μέχρι τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως μᾶς εἰς ἑκατοντάδας σχολείων σὸ μόνον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἑλλήνων παιδεῖς ἐφοίτων ἀλλὰ καὶ δπου παροικίαις ἰσχυραὶ Ἑλληνικαὶ ήσαν, ὡς ἐν Βενετίᾳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Ὁδησσῷ, Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

"Ιδοὺ δὲ ἀναγραφὴ βραχεῖα τούτων¹.

Θράκη καὶ Μακεδονία.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει η κατὰ τὴν πατριαρχίαν Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου παρὰ τὴν Παμμακάριστον κατασταθεῖσα σχολή, τῇ κληθεῖσα οὔστερον Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους, ἐγένετο ἀληθῶς ἐ ἀστήρ ἐ τὸ Γένος διηγήσας εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἐθνικῆς Ἀναγεννή-

¹ "Ορα Παρανίκα" Σχεδίασμα.

σεως. Ἐνταῦθα μετὰ Ματθαίον τὸν Καμαριώτην ἐ σοφώτατος καὶ θεολογικώτατος ἐδίδαξε Μανουὴλ ὁ Κορίνθιος, ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τὴν σχολὴν διευθύνας, μετὰ Ἰωάννην δὲ τὸν Ζυγομαλῶν ἐ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος καὶ εἰς χρόνους ὑστέρους Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεὺς, Ἰωάννης ὁ Καρυοφύλλης, Εὐγένιος ἐ Βούλγαρος, Σέργιος ἐ Μακραῖος καὶ ἄλλοι ὑπερέχοντες ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῶν γραμμάτων, ὃν ἡκροάσχαντο ἄλλοι μεταλαμπαδεύσαντες τὸ φέγγος τῆς σχολῆς ἀλλαχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἢ, ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ λαβόντες, γενόμενοι μεγάλοι διερμηνεῖς, μητροπολῖται, πατριάρχαι.

“**Ηχμασαν δ'** αἱ σπουδαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, **δτ'** ἐν τῷ Ἀγιοταφικῷ μετοχίῳ ἰδρύθη νέα σχολή, ἐν ᾧ ἔξοχοι εἰς παντοίαν σοφίαν ἐδίδαξαν Ἑλληνες, ὡς Γερμανὸς ἐ Λοχρός καὶ Ἀλέξανδρος ἐ Μαυροκορδάτος, ὁ ὑστερον ἐξ ἀπορρήτων. Τότε (1627) ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἰδρύθη ὑπὸ Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογραφεῖον, τότε ὁ Μαυροκορδάτος συνέγραψε περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, τότε Παναγιώτης Νικούσιος ὁ Μαμουνᾶς ἐ μαθητὴς Μελετίου τοῦ Συρίγου διέτριβε καὶ περὶ τὴν Ἀστρονομίαν, ἢν θεραπεύων Χρύσανθος ἐ Νοταρᾶς, ὁ ὑστερον πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἰδρυσεν ἐν Γαλατᾷ ἀστεροσκοπεῖον, δπως Δημήτριος ὁ Ἀργύραμμος συνέγραψε λεξικὸν βοτανικὸν καὶ ἐφύτευσεν ἐκεῖ βοτανικὸν κῆπον. Τοσαύτη δὲ ἦτο τῆς Παιδείας ἡ ἀκμή, ὡστ' ἐν οἰκίᾳ Φαναριώτου μηρὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως (1815) ἐδιέχθησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον οἱ «Πέρσαι» τοῦ Αἰσχύλου.

‘Αλλ’ ἐπειδὴ διὰ τὸν πυκνότατον τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Πόλεως πληθυσμὸν δὲν ἐπήρχουν αἱ δύο σχολαὶ ἔκειναι, ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Α΄ (1764) καθιδρύθησαν δεκατέσσαρες εἰς τὰς συνοικίας σχολαὶ, ὃν ὑπερεῖχεν ἡ κατὰ τὰ Θεραπειά, δπου ἐφοίτησαν δ Ἰάκωβος Ῥιζός Νερουλός, ὁ Ἀλέξανδρος Ρ. Ῥαγκαβῆς, οἱ πατριάρχαι Σαμουὴλ ἐ ἀπὸ Δέρκων καὶ Γρηγόριος ὁ ΣΤ’ καὶ δ Γρηγόριος Παπαφλέσας.

Κατὰ τὴν λοιπὴν δὲ Θράκην σχολεῖα κατεστάθησαν ἐν Ἀδριανούπολει, ἐν Σηλυβρίᾳ, ἐν Γάνῳ καὶ Χώρᾳ, ἐν Καλλιπόλει, ἐν Διδυμοτείχῳ, ἐν Ἀγγιάλῳ καὶ ἐν Τουρούβῳ τῆς Βουλγαρίας.

Ἐν Μακεδονίᾳ δὲ τὰ περὶ σχολείων γνωριμώτερα, δπως καὶ διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, εἶναι ἀπὸ τοῦ ΙΙ’ αἰώνος. Οὕτως ἐν Θεσσαλο-

νίκη γ δύο ήσαν σχολαί, ή παλαιοτέρα, τῷ 1490 καθιδρυθεῖσα, καὶ τὸ
Ἐλληνομουσῖον, ἐνῷ ἐδίδαξε, πλὴν ἄλλων σοφῶν, Ἀθανάσιος
ὁ Πάριος. Κατὰ τὴν ἄλλην δὲ Μακεδονίαν σχολαί ήσαν καθιδρυ-
μέναι ἐν Πολυγύρῳ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐν Ἀθῷ ή Ἀθωνιάς
Σχολῇ ή γενομένῃ περιώνυμος, ἀφ' ὅτου ἐδίδαξαν ἐν αὐτῇ
Παναγιώτης ὁ Παλαμᾶς καὶ μάλιστα Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις.
Ωσαύτως ἐν Σέρραις, ἐν Σταγείροις, ἐν Κωνσταντινῷ, Γραμμό-
σιδι, Λινοτόπῳ, Μελενίκῳ, ἐνθα ἐδίδαξε Χριστοφόρος ὁ Φιλητᾶς.
Ἐν τῇ ξενικῇ δὲ Μακεδονίᾳ σχολεῖα εἶχον ἐν Σερβίοις, Γρεβ-
βενοῖς, Εδέσοι, Βερροίᾳ, Ναούσσῃ, Βελβενδῷ, Κλεισούρᾳ, Μονα-
στηρίῳ, Σελίτοη, Ἀρβανιτοχωρίῳ, Καστορίᾳ καὶ ἐν Κοζάνῃ, ἐνθα
δύο ήσαν ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν γραμμάτων ἔκει σχολαί, ή Στοά καὶ ή
τῆς Κομπανίας.

Ἔπειρος καὶ Θεσσαλία.

Καὶ ἐν Ἔπειρῳ δέ, πλὴν ἔξ Μονῶν χρησίμων εἰς σχολεῖα, ἐν
αἷς ή παρὰ τὸ Φιέρι, τὴν ἀρχαῖαν Ἀπολλωνίαν, Ἰσρὰ Μονή καὶ ή
μονὴ τοῦ Ἅγιου Ναούμι παρὰ τὴν Ἀχρίδα, σχολεῖα πάμπολλα
διέδιδον τὸ φῶς τῆς ψυχῆς εἰς τοὺς φιλομαθεῖς καὶ φιλογενεῖς
Ἔπειρώτας.

Ἐν Ἰωαννίνοις καθιδρύθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους πέντε
σχολαί, ὡν ἀρισται ή τῷ 1282 ἐν τῇ ἐπὶ τῆς νήσου μονῇ τοῦ Σπα-
νοῦ, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Φιλανθρωπινοῦ, τῆς μεγάλης κατὰ
τοὺς χρόνους ἔκείνους τοὺς βυζαντιακοὺς οἰκογενείας, ητις τὰ τῆς
σχολῆς ταύτης διώκησε μέχρι τοῦ 1532, ὅτε διευθυντῆς αὐτῆς ητο
Νεόφυτος ὁ Φιλανθρωπινός. Ἀρισται δὲ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰώνα
η ὑπὸ Γκιούμα ἐγερθεῖσα, ἐν γῇ Βησσαρίων ὁ Μακρῆς καὶ Μεθό-
διος ἢ Ἀνθρακίτης καὶ Μπαλάνος ὁ Βασιλόπουλος ἐδίδαξαν, ή ἐκ
τῶν ἰδρυτῶν (τῷ 1742) Μαρουτσαία κληθεῖσα, ην δις Εὐγένιος ὁ
Βούλγαρις διηύθυνε, καὶ ή Πατριοχική, ης ὑπὸ Ζώη Καπλάνη
ἰδρυθεῖσης ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας μόνος ἐσχολάρχησεν. Ωσαύτως
δὲ σχολεῖα ήσαν ἐν Πρεβέζῃ, Ἀρτῃ, Μετσόβῳ, Καλαρρύταις, Συρ-
ράκῳ, Παραμυθιᾷ, Πάρογρᾳ, ἐν πάσῃ κώμῃ τοῦ Ζαγορίου, ἐν Ἀρ-
γυροκάστρῳ, Κονίτοῃ, Δελβίνῳ, Δελβινακίῳ, Κορυτσᾶ, Βερατίῳ,
Μοσχοπόλει, ἐνθα ἰδρύθη ή Νέα Ἀκαδημία, συνέστη δὲ καὶ τυπο-

γραφείον (τῷ 1710) ὑπὸ τῶν φιλομούσων καὶ φιλοκάλων πολιτῶν, καὶ ἐν Δροβιάνῃ κατὰ παραίνεσιν τοῦ θείου τῆς δρθιδοξίας καὶ τῆς παιδείας κήρυκος Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, οὗτος τὴν εἰκόνα παραθέτομεν κατωτέρω.

Καὶ τῆς Θεσσαλίας δὲ πολλαχοῦ ὑπῆρχον σχολεῖα, ὡς ἐν Λαρίσῃ τὸ Ἑλληνομουσεῖον, ἐν Τοικκάλοις, Τσαριτσάνη, Τυράβῳ, Βλαχολιβάδῳ, Ραψάνῃ, Ἀμπελακίοις καὶ ἐν Ζαγορᾷ, Μηλεᾶς καὶ Κιασῷ τοῦ Πηλίου.

Καὶ ἡσαν ἀγλαώτατοι ἀληθῶς καὶ γενναιότατοι οἱ καρποὶ οἱ ἐκ τῶν σχολείων τούτων, ἀφ' οὓς οἱ διδάσκαλοι πεπαιδευμένοι οἱ πλειστοὶ ἡσαν εἰς τὸ ἀκρότατον, ἔνθεοι δ' ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τῶν συγγραφέων καὶ τῇ ἐκθέσει τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν. Ἐκ διδασκάλων δὲ ὅποιοι δὲ Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς δὲ προφητικὸς χρησμολόγος, Μεθόδιος δὲ Ἀνθρακίτης, Γρηγόριος δὲ Κονταρῆς, Νικόλαος Χατζητριανταρύλλου «ἔ περιφημος Παπαδιδάσκαλος», (ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ Παρανίκας), δὲ Νεόφυτος Δούκας, δὲ Γεώργιος Γεννάδιος, δὲ Κούμας, δὲ Πέζαρος, δὲ Κωνσταντᾶς, δὲ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Ρήγας δὲ Φεραίος, ἔξοχοι εἰς παιδείαν καὶ φιλογένειαν ἡσαν καὶ οἱ μαθηταί. Καὶ ἀναφέρονται τοιοῦτοι, πλὴν τῶν ἐκ μεγάλων πόλεων, ἐκ Βερροίας Θεοφάνης ἐ μέγας τῆς Ἐκκλησίας ῥήτωρ, ὡς καὶ δὲ Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης δὲ Κριτόπουλος, ἐκ Καστορίας οἱ ἀδελφοὶ Παναγιώτης καὶ Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ οἱ μετέχοντες τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Ρήγα καὶ συμμαρτυρήσαντες μετ' ἐκείνου, καὶ δὲ Ἀθανάσιος Χρηστόπουλος δὲ τῶν ἀνακρεούτερων τῆς νεωτέρας Ἐλλάδος χαριέστατος ποιητής, ἐκ Σιατίστης δὲ Γεώργιος Ζαβείρας, ἐ πολυθρύλητος διοργανωτής τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώφ Γεώργιος Παπάζωλης καὶ δὲ Θεοχάρης Γεωργίου Ταρούντζας δὲ συστρατιώτης καὶ συγκινδυνευτής Ρήγα τοῦ Φεραίου, ἐκ Σερβίων ἐ μαθητής, διευθυντής τῆς σχολῆς καὶ ὅστερον ἐπίσκοπος Γρηγόριος Κονταρῆς συγγραφεὺς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ Κοζάνης δὲ Γεώργιος Ρουσιάδης καὶ δὲ συνεργάτης τοῦ Γενναδίου καὶ τῆς ἐν Μολδαβίᾳ ἐπαναστάσεως ἐργάτης θερμότατος Γεώργιος δὲ Λασάνης καὶ ἐκ Σταγείρων Ἀθανάσιος δὲ Σταγειρίτης. Ωσαύτως ἐξ Ἰωαννίνων δὲ Λάμπρος Φωτιάδης, δὲ χαριέστατος ποιητής Ἰωάννης Βιλαρᾶς, οἱ φιλικοὶ Τσακάλωφ, Πατσιμάδης καὶ Μιχαὴλ Χρισταρῆς, δὲ Χριστοφόρος Φλητᾶς, δὲ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ δὲ μαθητής τούτου

γενόμενος Κωνσταντίνος δ 'Ασώπιος, ἐκ Μετσόβου οἱ ἔθνικοι εὐεργέται Τοσίτσας, Στουρνάρας, Ἀβέρωφ, ἐκ Ζαγορίου οἱ 'Ριζάραι καὶ δ Γεννάδιος, ἐκ Συρράχου δ 'Ιωάννης Κωλέττης, ἐκ Κομποτίου δ Νικόλαος Σκουφᾶς καὶ ἐκ Ζήτοης δ Δημήτριος Νικολίδης δ ἄριστος παραπτάτης τοῦ 'Ρήγα ὁ μαρτυρήσας μετ' ἑκείνου εὐπαίδευτος Ιατρὸς.

'Εκ τῶν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν δὲ σχολείων προηλθον δ 'Αλέξανδρος 'Ελλάδιος, δ Πέζαρος, δ Κούμας, δ Θεόκλητος Φαρμακίδης, δ Κωνσταντίνος Οίχονδρος, δ πατριάρχης Καλλίνικος δ Δ' πεπαιδευμένος συγγραφεύς, δ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, δ Δανιήλ Φιλιππίδης, δ 'Ανθιμος Γαζῆς, δ Στέφανος Κομμητᾶς, Διονύσιος δ Ηύρρος, δ Χριστοφόρος Περραϊδὸς καὶ 'Ρήγας δ Φεραίος.

Στερεὰ 'Ελλάς

'Ἐν δὲ τῇ Στερεᾷ 'Ελλάδι, πλὴν τῶν καινῶν σχολείων τῶν συνήθων ἀνὰ πᾶσαν τὴν 'Ελληνικὴν γῆν, περὶ ὧν περαιτέρω θέλομεν εἰπεῖν, ἥσαν τὰ ἀνωτέρας πως παιδεύσεως, δύο δὲ ἀξιολογώτατα, τὸ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἔκεινο μὲν δ ἐκ Θεσσαλίας (ἢ ἐκ Δωρίδος) Παναγιώτης Παλαμᾶς, δ περὶ τὴν 'Ελληνομάθειαν καὶ τὴν ἀλλην παιδείαν ἄριστος, δ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιδάσκαλος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως καὶ ἅμα εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀκροατῆς γενόμενος ἔκεινου, συνέστησε τῷ 1760. Καὶ ἔγενοντο τότε ἐκ Μεσολογγίου ἐκπορευθέντες ἀπόστολοι τῶν διδαγμάτων τῆς Παλαμαίας Σχολῆς ἀνὰ τὴν 'Ελλάδα πάμπολλοι, ὑπέροχοι δὲ κατὰ πάντα τῆς νεωτέρας 'Ελλάδος ἐργάται προηλθον, ἐν αὐτῇ δ' ἐπαιδεύθησαν δ Μῆτρος Δεληγεωργόπουλος, δ Χρῆστος Καψάλης, δ 'Αθανάσιος 'Ραζηκότσικας καὶ οἱ ἄλλοι τῆς πολυυμνήτου πολιορκίας μαχηταί.

'Η δ' ἐν Ἀθήναις παίδευσις ἡχματεῖ μὲν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς 'Αλώσεως, ἀφ' οὗ ἐν τῷ ἀστει τότε ἐπαιδεύθησαν οἱ Χαλκονδύλαι, δὲν ἔπαυσε δὲ καὶ ὕστερον. Καὶ κατηγορεῖ μέν, πρὸς τὸν Κρούσιον γράφων Θεοδόσιος δ Ζυγομαλᾶς, πολλὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ ἀπαιδευσίᾳ. 'Αλλ' δικαστές δὲν ἀληθεύει πολύ διότι μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ἐναντίου στρατιὰς δλη τῶν ἐκ τῶν διδακτηρίων τῶν Ἀθηνῶν ἐξελθόντων, ἐν οἷς Ναθαναήλ Χύχας δ θεολογικώτατος, Θεόφιλος δ

Κορυδαλεύς, Λεονάρδος δ Φιλαρᾶς, δ ἑθνικὸς ἀπόστολος ἀνὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ τοῦ Μίλτωνος φίλος, δύο πατριάρχαι Ἱεροσολύμων δ Νεκτάριος καὶ δ Ἐφραῖμ, οἱ Μπενιζέλοι Δημήτριος, Ἰωάννης καὶ Φιλοθέη, δ καλέσας τοὺς Βενετοὺς εἰς Ἀθήνας Ἀργυρὸς Βεναλδῆς, δ Δημήτριος Γαλανός, οὗτοις τὴν εἰκόνα παραθέτομεν κατωτέρω, δ Παναγιώτης Κοδρικᾶς, δ Διονύσιος Σουρμελῆς καὶ ἄλλοι πάμπολλοι καὶ ἐκ παλαιοτέρων σχολείων καὶ ἐκ τῶν ὅστερον ἰδρυθέντων, τοῦ Φροντιστηρίου Ἑλληνικῶν μαθημάτων τοῦ Γρηγορίου Σωτῆρη καὶ ἐκ τῆς περιπύστου Σχολῆς τοῦ Νιέκα, ἥτις ἐγένετο τὸ κέντρον, περὶ δ συνηλθεν ἡ τότε (1814) ἐν Ἀθήναις συστάσα Φιλέμουσος Ἐταιρίᾳ, ἡ συνεργάτις τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν. Μαθηταὶ δὲ τούτων, πλὴν τῶν σοφῶν περὶ τὰ γράμματα, ἥσαν οἱ ἡρωῖκοι τῆς Ἐπαναστάσεως μαχηταὶ Νερούτσος Μπενιζέλος, Σαρρῆς καὶ Παναγῆς Κτενᾶς δ πορθητῆς τῆς Ἀκροπόλεως.

Πλὴν δὲ τούτων σχολεῖα ἐν τῇ Στερεῷ ἀξια λόγου ἥσαν καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικωτάτῃ Λεβαδείᾳ (Γκιαούρ Λιβαδειά) καὶ ἐν Ὑπαρῃ, Χονσῷ, Καστρίῳ, Σαλώνοις, Γαλαξειδίῳ, Αίτωλικῷ, Ἀγρινίῳ, Καρπενησίῳ, Ρεντίνῃ, Κερασόβῳ, Βονίτσῃ, Κατούνῃ καὶ ἐν τῇ παρὰ τὰ Μεγάλα Βρανιανὰ μονῇ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἐνθα ὅπε Ἀναστάσιον τὸν Γόρδιον ἐμαθήτευσαν Σέργιος δ Μακραῖος καὶ Κοσμᾶς δ Αίτωλδς.

Πελοπόννησος.

Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ δὲ ἤκμαζον καὶ πρὸ τῆς Ἀλώσεως τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Καὶ τῆς λαμπηδόνος μὲν τῶν τεχνῶν ἔχομεν τοὺς ναοὺς τοῦ Μυστρᾶ, τὸν Ἀγίου Σφύζοντα τοῦ Γερακίου, τὴν Αγίαν Σοφίαν τῆς Μονεμβασίας, τοὺς ναοὺς τῆς Ἀργολίδος (Ἀγία Μονή, Παναρίτη, Μέρθακα, Χώνικα), τῆς Τεγέας τὴν Παλαιὰν Επισκοπήν, τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους τῶν Καλαμῶν καὶ τὸν ναὸν τῆς παρὰ τὰ Φιλιατρὰ Χριστιανουπόλεως. Ὡσαύτως δὲ τὰς ἔξαισιας τοιχογραφίας τῶν ναῶν τοῦ Μυστρᾶ, τοῦ Γερακίου, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Πραστοῦ. Καὶ σχολεῖα δὲ βεβαίως ἐν ἀκμῇ ἥσαν, ἀφ' οὗ αὐτόθι ἐδίδασκεν ἐν Μυστρῷ δ Πλήθων, αὐτοῦ δὲ μαθηταὶ ἐγένοντα δ Ἐρμώνυμοι, (οὗτοις ἐν Παρισίοις διδάσκοντος ἦκουσαν δ Ρεύχλι-

νος καὶ δ Βουδαῖος) καὶ πιθανώτατα οἱ πληροῦντες τὰς αἰθούσας τοῦ ἀνακτόρου τῶν δεσποτῶν τοῦ Μωρέως, οἱ Δοῦκαι καὶ οἱ Φιλανθρωπινοὶ καὶ οἱ Φραντζῆδες καὶ οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Λασκάρεις καὶ οἱ Ράλλαι καὶ οἱ παντοῖοι Παλαιολόγοι. Καὶ ὅστερον δὲ σχολείον ὑπῆρχεν, δπου ἔνθει διδάσκαλοι ἐπαίδευσκεν τοὺς ἀρχούτας Μελετάκην καὶ Κοπανίτσαν καὶ τὸν μεγαλόφρονα Παναγιώτην Κρεββατάν.

Καὶ ἐν Μονεμβασίᾳ δέ, δπου μικρὸν ὅστερον ἔθαλαν δ Γαβριὴλ Σεβῆρος καὶ δ Μονεμβασίας Δωρόθεος, ἥκμαζον ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τὰ γράμματα καὶ ἐν Κορίνθῳ, δπόθεν προήλθον δ Μανουὴλ δ μετὰ Μαθαίλον τὸν Καμαριώτην σχολαρχήσας τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ ὅστερον Γεώργιος δ Κορίνθιος καὶ οἱ πατριάρχαι Ἱεροσολύμων Δοσίθεος καὶ Χρύσανθος δ Νοταρᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἥκμαζε σχολή, ἡς παιδεύματα καὶ διδάσκαλοι ἐγένοντο Ἰωάννης δ Ζυγομαλᾶς καὶ δ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος καὶ οἱ Μαλαξοί.

Παρὰ τὰς ἄλλας δὲ σχολάς τὰς ἐν Πάτραις, Καλαβρύτοις, Κορώνῃ, Καλάμαις, Ἀνδριτσαίνῃ, Τοιπόλει, Δολιανοῖς, Βυτίνῃ καὶ Λαγκαδίοις ἔξεχει ἡ ἐν Δημητούρῃ ὑπὸ Γερασίμου Γούνα καὶ Ἀγαπίου Λεονάρδου ἕδρυθείσα (τῷ 1764), ἥτις φάρος φωτίσας τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἐπὶ ἥμισυ αἰώνα ἐγένετο, πλὴν ἄλλων παιδεύσασα Γρηγόριον τὸν Ε' καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν. Ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς ἥκμαζεν ἵκανως ἡ ἐν τῇ παρὰ τὴν Δημητούραν μονῇ τῶν Φιλοσόφων σχολή, ἐν τῇ πολλοὶ καὶ διακριθέντες ὅστερον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ μάλιστα ἐγένοντο, ὡς δύο πατριάρχαι Ἱεροσολύμων δ Θεοφάνης Καράκαλος καὶ δ Πατσιος Λαμπάρδης καὶ περὶ τοὺς εἶκοσιν ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς ὑπὸ αἴγλης φωτὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος καταλάμπεται δ Λακεδαιμονίας Ἀνανίας Λαμπάρδης, οὗτινος παραβάλλομεν τὴν ὑψηλὴν εἰκόνα, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἑτέρου τῶν ἕδρυτῶν τῆς ἐν Δημητούρῃ σχολῆς Ἀγαπίου τοῦ Λεονάρδου.

ΑΝΑΝΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΗΣ

“Ω, γλοχεῖα ἐλπίς! μὲ τὸ μειδιαμά σου τὸ πρᾶγμα πάντα μειλίχια ποιεῖς, θειοτάτη παρθένε.

Εἰς τὸν γαναγὸν φάρος εἶσαι, εὔμενής τὸ φῶς σου τὸ μελιχρὸν προχέουσα, εἰς τὸν λειποψυχοῦντα ἐξ ἡλιάσεως αὔρας ῥιπή· ἀντιψυχὸν εἰς τὸν ψυχορραγοῦντα.

Σὲ ὧνόμασαν κενὸν βόσκημα, ἀλλ’ ἀν σὺ μὴ ὑπῆρχες, ή ἀποθάρρυνσις θὰ ἔσφιγγε τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ή προηγήτρια τοῦ θανάτου.

Εἶχεν ἀποθάνη τῷ 1453 ἡ Ἑλλάς. Ἐλλάς οὐχὶ τοῦ Γένους ἡ ψυχή· τὸ κράτος δὲ ἡμῶν τὸ πολιτικὸν μόνον. Ἐκειτο ἐπὶ κλίνεις νεκρικῆς διὰ χιονέας σινδόνος κεκαλυμμένη. Στέφανος ἀδαμαντόδετος δάφνης περιέβαλε τὴν κόμην αὐτῆς τὴν ἀκτινοθόλον καὶ ἐπὶ ὑψηλῆς χρυσοτεύχτου ἐσχάρας ἐκαίετο ἀγνὸς λιβανωτός.

Ψυχρὸν ἦτο τὸ μέτωπον αὐτῆς καὶ ἐσίγα μολυβδίνην σιγὴν τὴν καρδία της. Ἐλλάς ἐπὶ τῶν βλεφάρων, ἐπὶ τῶν χειλέων, ἐπὶ τῆς δψεως ἐλησ αὐτῆς οὐχὶ τοῦ σαβάνου τῇ λιθίνῃ καλύπτρα, ἀλλὰ μειδιαμά μειδιαμα τζωῆς ἐπὶ τῆς μορφῆς ληθαργοῦντος. Λαμπτὸς εὐώδους κηροῦ μὲ τὸ φῶς σου, φῶς θείας πνοῆς, σύ, ἐλπίς ἀναστάσεως καὶ εὐδοξίας, κατέλαμπες τοῦ Γένους τὸ πρόσωπον, καὶ οἱ κατακείμενοι δοῦλοι μὲ πτέρυγας ἀετοῦ ἐπέτοντο εἰς τὸν ἔβδομον οὐρανὸν τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

Ἐν τῷ χριστιανῷ τῆς θεότητος ταύτης, τῆς ἐθνικῆς Μεγάλης Ἰδέας, ναῷ μυριοπληθεῖς ἐγένοντο οἱ μαρτυρικοὶ θεοφάνται. Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ τῶν ἐξαρχόντων τῆς χορείας ταύτης σεμνοπρόσωπος καὶ ἀμα τὸ βλέμμα δεξὺς προβαίνει ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Ἀνανίας Λαμπάρδης.

Ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείσε πρὸ αἰώνων μετοικησάσης ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς λέγεται, ἐγκρίτου ἐπὶ σαφίᾳ γενεᾶς τῶν Φιλοσόφων· τὸ καθαρὸν δὲ τοῦ αἵματος τοῦ γένους αὐτοῦ καὶ τὸ ὅξον

καὶ γοργὸν καὶ φερέπονον τῆς γορτυνιακῆς φυλῆς διὰ παιδείας ὑψηλῆς ἀναπτύξας, διδάσκαλος ἐν τῇ σχολῇ τῆς μονῆς ἐγένετο, εἰς τὸν θεὸν δὲ τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καθοσιωθεῖς, ἐπίσκοπος Γόρτυνος καὶ μετὰ μικρὸν μητροπολίτης Λακεδαιμονίας κατέστη.

Ἄλλ' δὲ τοῦ γένους ἀριστοκρατικός, δὲ τῆς παιδείας ὑπὲρ τὸν δῆμον φερόμενος μειλίχιος πρὸς τοὺς ταπεινούς, συγγνωμνικὸς πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἥτο· χαρίτων τέμενος ἱερώτατον. ἐλεήμων, τὰς θύρας τῆς Μητροπόλεως ἀναπεπταμένας εἶχε πρὸς τοὺς ὑπάνδρυν πιεζομένους δὲ χριστιανός, δὲ φιλάνθρωπος.

Ψυχὴ ἀμολύντοι ἀρετῆς, σέβας διὰ τοὺς "Ἐλληνας ὑπέρτατον. στήριγμα τοῦ λειποθυμοῦντος θάρρους αὐτῶν, ἀμυντήριον ἴστατο κατὰ τοῦ ὠμοβόρου ἔχθροῦ. Διότι αὐτοὶ οἱ μισόχριστοι μωαμεθανοὶ διὰ τὸ ἀπιέντον καὶ ἀσειστον τῆς γνώμης του, διὰ τὴν δξύτητα καὶ ἕρθιοφροσύνην ἐκπεπληγμένοι καὶ τιμωντες καὶ διὰ τὴν ἵσχυν αὐτοῦ σχεδὸν φοβούμενοι, ἐπραττον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅστε καὶ μωρααγιάννιν, πρόεδρον τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου, κατέστησαν, «διὰ νὰ ὁδηγῶνται ἀπὸ τὰ φῶτα καὶ τὰς γνώσεις του».

Τὴν ὄρθοδοξίαν στήλην φωτεινὴν τοῦ κόσμου δὲν ἔνομιζεν, μόνον μετὰ πατρίδος ἐλευθέρας ἔβλεπεν ἀσφαλή, καθ' ἣς οὐδὲ πύλαι "Ἄδου ἥθελον κατισχύσῃ. Καὶ ἥλπισε μὲν καὶ ἔκεινος εἰς τοῦ ἔαυθοῦ γένους τὴν ἐπικουρίαν καὶ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης τὰ ὀλέθρια ψευδολογήματα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ γένους ἡμῶν τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν καὶ τὰς δυνάμεις ἥθελε νὰ στηρίξῃ τὴν ἀναβίωσιν δὲ φιλόπατρις. Ἐκ τούτου δὲ οὐ μόνον προστάτης τολμηρὸς καὶ σωτήρ τῶν κλεφτῶν διωκομένων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ σοφὸς καλλιεργητὴς τοῦ γενναίου τούτου βλαστήματος τῶν χρόνων τῆς δουλείας, τῆς κλεφτουργίας.

Ἄλλ' ἡ ὑποψία εἰς τοὺς τυραννικοὺς δεσπότας τὸν σεβασμὸν ἔκφρον διώκει. "Γιοππιτος ἐγένετο ἐιεράρχης εἰς τοὺς Τούρκους. διθωμανὸς δὲ νέος ἐλθὼν (τῷ 1766) εἰς Πελοπόννησον διοικητής, τὴν ὁσμικνικὴν ψυχὴν του τὴν μισοῦσαν καὶ φονικὴν δηλῶν, στράτευμα ὑπὸ ἀξιωματικούς καὶ τὸν δῆμον ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Χριστιανοῦ ποιμένος.

Ο Χριστιανὸς καὶ "Ἐλλην ἀπέτρεψε τοὺς περὶ αὐτόν, θέλοντας ν' ἀμυνθῆσιν ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τῶν φονέων, οὐ μὴ σφαγῆσ-

πολλάς ποιήσωσιν οἱ θηριώδεις, καὶ ἔταξεν ἐαυτὸν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του δὲ ποιμενάρχης, δὲ προεστὼς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Γονυπετής ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου παρὰ τὸν μαρμάρινον ἐπὶ τοῦ ἑδάφους δικέφαλον ἀετὸν πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης — ἔχων παρ’ ἐαυτῷ παραστάτιδα τὴν ακιάν τοῦ ποτὲ δεσπότου τοῦ Μωρέως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου — προσηυχήθη, ιδίᾳ χειρὶ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ, ἵνα μὴ μιανθῇ τοῦ ναοῦ ὁ ἱερὸς περίβολος ἕπεται τῶν δυσσεβῶν, ἐξῆλθε διὰ τῆς μικρᾶς θυρίδος εἰς τὴν δδόν. Εἶπε δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς δημίους τοὺς Τούρκους, ἀπτόντος πρὸ τοῦ θανάτου, δὲ τι μετὰ πεντήκοντα τέσσαρα ἔτη Γρηγόριος δὲ Δέρκων καὶ δὲ Κύπρου Κυπριανός, δὲ τι δὲ τῆς ἐν Κρήτῃ Κισσάμου Μελχισεδέκης. «φάγετε, ὡς θηρία, τὰς σάρκας μου· τὸ πνεῦμα μου, τὸ διποίον σήμερον παραδίδω εἰς χεῖρας τοῦ πλάστου μου, δὲν ἔχετε τὴν δύναμιν νὰ βλάψητε. Ὁ Θεὸς θὰ τιμωρήσῃ τὴν κακίαν σας».

Ἐσχίσθη δὲ καρδία του διὰ τεσσάρων πληγμάτων, καρδία ἱερέως του Χριστοῦ, διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας· ἐσύρθη εἰς τὰς τραχείας λιθοστρώτους δδούς τοῦ Μυστρᾶ δὲ εὔγενης μορφή του καὶ ἐξετέθη εἰς ὅβριν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς τὸ διγιον αὐτοῦ σκήνωμα εἰς τὴν ἀγοράν.

Ἄγνοοῦμεν ποῦ κεῖνται τὰ ἱερὰ αὐτοῦ λείψανα. Ἄλλ' δὲ ἔθνομάρτυς ἀναμένει τὴν πλάκα τῆς χρήνης τῆς ἔξω εἰς τὴν δδόν, τὴν ἔχραντε τὸ διγιον αἴμα του, τὸ ἀνεξίτηλον μένον ἐπ' αὐτῆς, εἰς εὐπρεπὲς νὰ μεταβάλῃ μνημεῖον τὸ Γένος του καὶ εἰς προσκύνημα ἔθνικόν.